

تبیین ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی در میان دانشجویان

شهلا خلفی^۱ * محمدرضا جوادی یگانه^۲ * مهرداد نوابخش^۳

چکیده

این مقاله برگرفته از تحقیق پیمایشی است که با هدف توصیف واقعیت‌های مبتنی بر تعارض ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی و تبیین عوامل مرتبط با میزان تعارض ارزش‌ها، با رویکرد تلفیقی بر مبنای نظریه‌های مبتنی بر تعارض نقش، نظریه‌های اخلاقی مبتنی بر قانون جاویدان، نفع‌گرایانه، وظیفه‌گرایی، عدالت توزیعی و آزادی فردی انجام گرفته است. جامعه آماری، دانشجویان روزانه دکتری سه رشته گروه علوم پایه، فنی - مهندسی و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی است که ۱۹۶ نفر به روش تمام شماری، به وسیله پرسشنامه اعتباریافته، با پایایی کلی ۸۱ درصد تحت آزمون قرار گرفتند. نتایج حاکی از آن است که بین سطح نظری و رفتاری ارزش‌های اخلاق علمی دانشجویان تعارض وجود دارد، که ۵۴/۵۹ درصد آنان دارای تعارض بیش از ۵۰ درصد و ۴۵/۴۰ درصد، دارای انطباق نسبی بیش از ۵۰ درصد هستند. این تعارض و انطباق نسبی در اخلاق علمی دارای روابط معناداری با عوامل مختلف از جمله: درجه باورهای مذهبی، آگاهی، معرفت و رتبه علمی، نوع رشته تحصیلی، عاقبت‌اندیشی، توجه به نتایج و پیامد رفتاری، احساس مسئولیت در انجام درست وظایف تعیین‌شده دانشجویی، انتظار کسب رتبه علمی مطابق با تلاش علمی، ارتقای مراحل تحصیلی، پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر، پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی خود دانشجویان و چگونگی روابط و مناسبات اجتماعی و

۱. دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی (گروه‌های اجتماعی) دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران، ایران (shkhalafi2010@yahoo.com)

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه تهران، تهران، ایران، نویسنده مسئول (myeganeh@ut.ac.ir)

۳. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران (mehrddad_navabakhsh@yahoo.com)

اجماع آنان با اساتید است.

واژگان کلیدی: اخلاق علمی، سطح نظری و رفتاری، تعارض و انطباق نسبی.

فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی • سال ششم • شماره بیست و چهارم • پاییز ۹۶ • صص ۱۴۱-۱۰۹

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۵/۱۸ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۹/۲۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

دانشگاه همچون جام جهان‌نما، آینده جامعه را منعکس می‌سازد. اگر جامعه علمی در صدد آن باشد که ماهیت، روند، فرآیند، ساختار و کارکرد روابط و مناسبات اخلاقی آینده جامعه را پیش‌بینی کرده، راه حل‌های مناسب و به‌موقعی برای پیشگیری از پیامدهای ناشی از دگرگونی ارزش‌های اخلاقی در آینده ارائه دهد، مستلزم آن است که نبض جامعه را همواره کنترل نماید. بارزترین نبض جامعه، شریان دانشگاه‌هاست که به دیگر شریان‌های مهم جامعه سیگنال می‌دهد؛ به‌خصوص دانشجویان دکتری که در آینده در مسئولیت‌های بسیار خطیر نظام اجتماعی ایفای نقش می‌کنند و هدایت بخش مهمی از نظام اجتماعی با تفکرات و مدیریت آنان سازماندهی می‌شود. بنابراین مطالعه و بررسی میزان تعارض و انطباق ارزش‌های اخلاق نظری و رفتاری این گروه تأثیرگذار در تمامیت نظام اجتماعی از اهمیت بسیار والایی برخوردار است. محققان، از ابعاد و زوایای مختلف، موضوع را مورد مطالعه و بررسی قرار داده و واقعیت‌هایی را روشن ساخته‌اند که برخی از این تحقیقات راجع به اخلاقیات عمومی افراد جامعه است، برخی به اخلاقیات گروه‌ها و طبقات و اصناف و اقشار مختلف پرداخته و برخی نیز اخلاقیات اعضای اجتماعات علمی را اعم از گروه‌ها، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی مختلف، مورد بررسی قرار داده‌اند. اما بررسی میزان تعارض ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی و تبیین جامعه‌شناختی آن موضوعی است که برای اولین بار در میان دانشجویان دکتری انجام شده که نتایج آن در این مقاله ارائه می‌شود.

«در حال حاضر روایت عمده و کلانی درباره وضعیت نامناسب اخلاق در ایران وجود دارد، مبنی بر این که اخلاق را در معرض فروپاشی، اضمحلال و از دست رفتن می‌داند» (حاجیان، ۱۳۹۳: ۱۲)، سؤال اینجاست که وضعیت ارزش‌های اخلاقی دانشجویان دکتری به‌عنوان گروه تأثیرگذار در اذهان جامعه از چه شرایطی برخوردار است؟ میزان انطباق ارزش‌های اخلاق نظری و رفتاری آنها چگونه است و به چه عواملی بستگی دارد؟

از آنجایی که اخلاق سرمشء تمام شیوه‌های فکری و رفتاری انسان است، بنابراین نموده‌های اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان، و تبلور آن ابتدا در دانشگاه و سپس در میان گروه‌های اجتماعی انعکاس می‌یابد. لذا از طریق مطالعه روابط و مناسبات اخلاقی دانشگاه‌ها می‌توان ماهیت، روند، فرآیند، ساختار و کارکرد روابط و مناسبات اخلاقی آینده جامعه را پیش‌بینی کرد و راه‌حل‌های مناسب و به‌موقع برای پیشگیری از برخی پیامدهای ناشی از تغییرات ارزش‌های اخلاقی در آینده ارائه داد. از این رویکرد، دانشجویان دکتری، که در آینده مسئولیت‌های بسیار خطیری از نظام اجتماعی، و هدایت بخش مهمی از جامعه با تفکر و مدیریت آنان انجام می‌گیرد، مطالعه و بررسی میزان هماهنگی نظری و رفتاری ارزش‌های اخلاقی از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. بررسی کمی و کیفی خروجی‌های سه رشته گروه تحصیلی دانشگاهی از نظر ارزش‌های اخلاق علمی و میزان تعارض آنها در سطح نظری و رفتاری و توصیف و تبیین آنها، هدف اصلی این مطالعه است. نقض ارزش‌های اخلاق علمی در میان برخی دانشجویان دکتری و دغدغه تالی تلو بودن این ویژگی و مسئولیت‌های خطیر آینده آنان که وظایف برنامه‌ریزی و مدیریت در جامعه را بر عهده می‌گیرند، موجب ظهور نظریات اخلاقی پیرامون ارزش‌ها و شاخص‌های اخلاق علمی در رشته‌های مختلف، سوگندنامه‌های حرفه‌ای، تحقیقات گسترده درباره اعضای علمی دانشگاه‌ها به لحاظ کیفیت علمی و اخلاقی شده است. نتایج این تحقیقات، همه ناظر بر اهمیت موضوع ارزش‌های اخلاق علمی و درجه تأثیرگذاری آن در تمام پدیده‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و اقتصادی است.

بررسی این موضوع برای رشته‌های علوم انسانی (که مبتنی بر نظریات است)، رشته‌های فنی و مهندسی (که عموماً عملیاتی و کاربردی است) و رشته‌های تحصیلی علوم پایه (که ترکیبی از دروس نظری و عملی است)، شرایط مقایسه و تحلیل واریانس را به نحو مطلوب‌تری فراهم می‌سازد. نکته قابل توجه اینکه اکثر وزرای دولت‌های پس از انقلاب از میان دانش‌آموختگان فنی و مهندسی بوده‌اند، لذا توجه به نقش اخلاق نظری و رفتاری این گروه از رشته‌های تحصیلی و پیش‌بینی آینده عملکرد اخلاقی آنان در جامعه و مقایسه آن با دیگر رشته‌های تحصیلات تکمیلی از اهمیت بسیاری برخوردار است و جنبه بدیعی دارد. از طریق دستیابی به میزان واریانس اخلاق نظری و رفتاری هر یک از گروه‌های دانشجویان می‌توان تا حدودی میزان انطباق اخلاق نظری و رفتاری آنان را تخمین زد که ناظر بر رشد اخلاقی آنان است؛ امری که به پیش‌بینی عملکرد اخلاقی مسئولان آینده جامعه و

تأثیر گذاری اخلاقی آنان در نظام اجتماعی و در سطح جهانی می‌تواند منتهی شود. این دستاورد امکان و شرایط اصلاح و تعدیل روند اخلاق نظری و رفتاری و فرآیند رشد اخلاقی مسئولان جامعه (مسئولان تربیت کننده دانشجویان) را فراهم می‌سازد.

مسئله اساسی، تحقق ارزش‌های اخلاق علمی و انطباق سطح نظری و رفتاری آنها یعنی رشد اخلاقی است. اگر ارزش‌های سطح پنداری با سطح گفتاری و سطح گفتاری با سطح رفتاری، به خصوص در اجتماع علمی تعارض داشته باشد، چگونه می‌توان در مباحث علمی به انطباق نتایج نظری و عملی دست یافت؟ دستاوردهای علمی در حوزه صنعت و تکنولوژی، پزشکی و تمام محصولات علمی مرتبط با آنها، حاصل انطباق و همسویی فکر و اندیشه با واقعیت‌ها و رفتارهاست. سایه ناهمسویی نظری و رفتاری در ارزش‌های اخلاق علمی، اساساً فلسفه تمام فعالیت‌های علمی را خدشه دار می‌سازد. ضرورت شفافیت و انطباق نظری و رفتاری در فرآیند فعالیت‌های علمی از یکسو و سایه عدم انطباق در این فرآیند از سوی دیگر، مقولات متناقضی است که جمع آنها به لحاظ منطقی محال است. یعنی محال است در اجتماعات علمی ناهمسویی نظری و رفتاری سایه افکند و در عین حال به دستاوردهای علمی (که محصول توافق فکر و اندیشه و نظر با واقعیت و رفتار و عملکرد است) دست یافت! این موضوع نه تنها دستاوردهای علمی را تحت الشعاع قرار می‌دهد، بلکه ناهمسویی پندار و گفتار و کردار، آن هم در اجتماع علمی، پیامدهای دیگری دارد که الگوگیری فرهنگی بدنه جامعه از این ناهمسویی، تغذیه فکری اذهان جامعه، تبعات برنامه‌ریزی ناشی از این ناهمسویی در سطوح بالای جامعه و تبعات انعکاس جهانی آن برای جامعه و به‌طور کلی پیامدهای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی آن، از آن جمله است. لذا انطباق ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی در این مقاله به‌عنوان مسئله مطرح شده و سئوالات و فرضیاتی پیرامون این موضوع شکل گرفته است که ضمن توصیف واقعیت‌ها و شرایط آن، به تبیین جامعه‌شناختی موضوع پرداخته می‌شود.

۱. پیشینه پژوهش

در ارتباط با تعارض و انطباق اخلاق نظری و رفتاری در میان دانشجویان دکتری، تاکنون مطالعات جامعه‌شناختی صورت پذیرفته و تنها در بعضی مقالات اشاراتی به موضوع شده است. این مسائل نه تنها در تحقیقات داخلی بلکه در تحقیقات خارجی نیز مطمع نظر است. از آنجایی که موضوع رساله دکتری مستلزم تازگی ابعاد موضوع و نوع آوری در طرح

مسئله است، یافتن پیشینه پژوهشی کاملاً مشابه و دقیقاً در راستای موضوع، نقض غرض به شمار می آید، اما تحقیقاتی که سنخیت بیشتری با موضوع داشته، باعث تنویر تفکر شده، در روشن شدن برخی از زوایای موضوع مفید بوده و به ابعادی از پیرامون این موضوع می پردازند که در اینجا به آن اشاره می شود.

نقش عوامل ساختاری و رابطه‌ای در درونی شدن اخلاق علمی در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی، ضرورت اخلاقیات علمی برای ترویج همکاری درون و میان رشته‌ای، ضرورت پاسخگویی آن در قبال هنجارهای اخلاقی، اجتماعی و سیاسی اجتماع وسیع تر (ستوده انواری و بقایی سرایی، ۱۳۹۰)، معیارهای رفتار اخلاقی در انجام کار علمی براساس جامعه‌شناسی اخلاق در علم - فناوری مرتون و رزنیک و ضرورت اقتدا به معیارهای اخلاقی برای صیانت از علم - فناوری در برابر هرگونه عمل فسادآمیز و فریبکاری (ودادحیر و همکاران، ۱۳۸۷)، سوگیری اخلاقی و هنجاری در پژوهش‌های دانشگاهی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های ایران (قاضی طباطبایی و ودادحیر، ۱۳۷۷)، عوامل، انگیزش‌ها و چالش‌های تولید دانش در بین نخبگان علمی (قانع‌راد و طلوعی، ۱۳۸۷)، سوگیری‌های هنجاری نسبت به علم در بین اعضای هیات علمی و نقش آن در تولید علم (گدازگر و عزیززاده اقدم، ۱۳۸۷)، تأثیر مسائل و چالش‌های محیط علمی بر جامعه‌پذیری دانشگاهی (محسنی تبریزی و همکاران، ۱۳۸۹)، نقش عوامل دانشگاهی و دپارتمانی در پیروی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاهی ایران از هنجارها و ضدهنجارهای علم (ودادحیر و قاضی طباطبایی، ۱۳۷۷)، نقش دانشگاه در فرآیند تولید علم و چالش‌های تولید علم (وحدت و آژیر، ۱۳۸۸)، نقش اصول اخلاق حرفه‌ای در آموزش و هنجارهای علم در ارتقای کیفیت نظام دانشگاهی با توجه به میزان پایداری اعضای هیات علمی به هنجارهای علم (محمدزاده، ۱۳۹۳)، نقش بهبود نظام آموزشی دانشکده‌های مدیریت در تربیت مدیران آینده جامعه و ارزیابی وضعیت فعلی و ریشه‌یابی تفاوت نگرش دانشجویان مدیریت دانشگاه صنعتی شریف (شربت اوغلی و افشار، ۲۰۱۰)، تأثیر تفاوت در ارزش‌های فرهنگی بر درک اصول اخلاقی دانشجویان حسابداری (عباس‌زاده و معینی‌زاده، ۱۳۹۲)، تأثیر آموزش آیین رفتار حرفه‌ای بر ارزش‌های اخلاقی دانشجویان کارشناسی ارشد حسابداری (موسوی شیری و شهرستانی، ۱۳۹۲)، تأثیر فرهنگ بر ابعاد اخلاقی دانشجویان حسابداری (جباری و رحمانی، ۱۳۹۱)، درک دانشجویان پرستاری از موانع حساسیت اخلاق حرفه‌ای (عباس‌زاده و محسن‌پور، ۱۳۹۱)، جایگاه و سازوکارهای «اخلاقیات

حرفه‌ای علمی» در تضمین کیفیت آموزش عالی ایران (فراست‌خواه، ۱۳۸۵)، مبانی نظری، اهمیت و اصول اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه (متقی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۲)، مبانی و اصول اخلاقی ارتباط استاد با دانشجو بر اساس تحلیل تطبیقی و نقد آرای فیلسوفان هستی (ضرغامی و رضائی، ۱۳۸۹)، نقش مقررات دانشگاه در بعد مسائل اخلاقی و رفتاری در بین دانشجویان (سعادت‌مند و همکاران، ۱۳۹۰)، مدل معیارهای متعدد تصمیم‌گیری سایت‌محور - وب‌محور - برای رفتار اخلاقی دانشجویان (آرچوراس کاکلاسکاس و همکاران، ۲۰۱۰)، دشواری دوره‌های اخلاقیات در آموزش مهندسی (بایرون نیوبری و همکاران، ۲۰۰۴)، روحیه استرس و افسردگی در دانشجویان پزشکی، دانشجویان حقوق و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه ام‌سی‌گیل (کارین اف. هلمرز و همکاران، ۱۹۹۷)، سنجش حساسیت اخلاقی دانشجویان پزشکی در دانشگاه تورنتو (پی‌سی هبرت و همکاران، ۱۹۹۲)، آموزش علم اخلاق در حقوق، مهندسی، پزشکی و حسابداری (کین ام‌سی‌فیل، ۲۰۰۱)، تصمیم‌گیری اخلاقی و کد اخلاقیات روانشناختی (اس، جان، ۱۹۹۶)، نگرش دانشجویان پزشکی نسبت به انواع خلاف دانشگاهی، تقلب و سنجش آن به روش غیرمستقیم (داورانی، ۱۳۸۴)، عوامل مؤثر بر سرقت علمی از دیدگاه دانشجویان با توجه به جنسیت و رشته تحصیلی (زمانی و همکاران، ۱۳۹۱)، عوامل اقدام به تقلب دانشجویان (علیوردی‌نیا و صالحی‌نژاد، ۱۳۹۲)، بررسی تأثیر خودکنترلی و پیوند اجتماعی بر نگرش دانشجویان (علیوردی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۲)، بررسی تقلب در امتحانات و تکالیف درسی دانشجویان دانشگاه بیرجند (حاجیانی، ۱۳۹۳: ۱۷۰)، نقل از خامسیان و امیری، ۱۳۹۰، «تعهد کاری استادان و عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر آن» و وجود رابطه معنادار بین تعهد کاری استادان با متغیرهای اعتقادات مذهبی و وجدان کاری، اهمیت شغل، خوداثربخشی، سرمایه‌گذاری‌های مادی و معنوی برای شغل، انگیزه پیشرفت، منزلت شغل، شغل دوم و تضاد نقش و... (امینیان و اسکندری چراتی، ۱۳۹۲)، فراتحلیل تحول اخلاقی در تحقیقات انجام شده طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۶۵ که از تحقیقات مهم آن مربوط به نتایج اسلاوین و کلبرگ است که به این نتیجه رسیدند که «رشد اخلاقی به رابطه بین استدلال اخلاقی (اخلاق نظری) و رفتار اخلاقی (اخلاق رفتاری) مربوط می‌شود». کلبرگ نتیجه می‌گیرد که تفکر و عمل اخلاقی در سطح عالی‌تر درک اخلاقی به هم نزدیک می‌شوند. ترنزی و پاسکارا نیز در تحقیقات‌شان نشان دادند که پیچیدگی فزاینده‌ای در استدلال اخلاقی وجود دارد که در تحصیلات بالا رخ می‌دهد (شعبانی ۱۳۹۱: ۶۰ و ۶۱، به نقل از اسلاوین،

کلیبرگ، ترزینی و پاسکارلا). تالیف حاجیانی (۱۳۹۳) با عنوان جامعه‌شناسی اخلاق، تحلیل وضعیت اخلاق اجتماعی در جامعه ایران، مجموعه تحقیقات جامعه‌شناختی درباره موضوعات اخلاقی است که در موارد معدودی در برخی ابعاد با موضوع مقاله حاضر همخوانی دارد.

این پژوهش‌ها اختصاصاً به مطالعه همزمان در سطح نظری و رفتاری ارزش‌های اخلاق علمی دانشجویان دکتری سه رشته گروه اصلی علوم پایه، فنی - مهندسی و علوم انسانی نپرداخته‌اند. مقاله حاضر با بررسی جامعه‌شناختی خروجی‌های نهایی سه رشته گروه تحصیلی یکی از دانشگاه‌های مهم، درصدد توصیف و تبیین میزان تعارض نظری و رفتاری ارزش‌های اخلاق علمی است. طی این فرآیند می‌توان وضعیت دانشجویان را همزمان به لحاظ ترجیحات ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی، توصیف و تبیین کرد و به پیش‌بینی ارزش‌های اخلاقی جامعه دست یافت تا زمینه تدابیر و راهکارهای سنجیده به‌موقع، جهت تقلیل پیامدهای نقض ارزش‌های اخلاقی فراهم شود.

۲. مبانی نظری

پدیده‌های اجتماعی مختلف در تقاطع‌های متعددی با یکدیگر قرار گرفته و به‌صورت پیچیده‌ای بهم گره خورده‌اند. همه پدیده‌هایی که در بطن جامعه رویش می‌کنند، از موضوعات جامعه‌شناختی تلقی می‌شود. از رسالت‌های علم جامعه‌شناسی، مطالعه ماهیت، روند، فرآیند، ساختار، کارکرد، پیامدها، آسیب‌ها و علل موجد پدیده‌ها، روابط تقابلی آنها با واقعیت‌ها و پدیده‌های دیگر، تأثیر و تأثر آنها بر یکدیگر، نقش و جایگاه آنها در ساختارهای نظام اجتماعی و پیش‌بینی آینده جامعه بر اساس ویژگی‌های مذکور، و درنهایت، ارائه راهبردها و راهکارهای مؤثر برای تعدیل و توازن آنها است.

اخلاق با ابعاد و ویژگی‌ها و کارکردهای متعدد اجتماعی‌اش می‌تواند از مصادیق واقعیت‌های اجتماعی تلقی شود؛ هر چند ماهیت، صبغه و کارکرد مذهبی و فلسفی از ویژگی‌های اصیل و بنیادی اخلاق است و در دنیای امروز حتی از رویکرد پزشکی، روانشناختی، ژنتیکی، جغرافیایی- اقلیمی، تاریخی، سیاسی، اقتصادی و... نیز به آن پرداخته می‌شود؛ که ناظر بر رابطه تقابلی تمامی پدیده‌هایی است که در کائنات حضور دارند و پدیده‌ای نیست که در تأثیر و تأثر با پدیده‌های دیگر نباشد. با این دیدگاه، اگر اخلاق جزو محورهای مطالعه و بررسی جامعه‌شناختی قرار گیرد، به این جهت است که اولاً، اثبات

شیء نفی ما اداء نمی‌کند. ثانیاً، «علم اخلاق برای مجهز شدن به روش‌های علمی از جامعه‌شناسی بهره‌مند می‌شود و اساساً وجه مشخصه حقایق اجتماعی، خصلت اخلاقی‌شان است». به‌زعم دورکیم، اخلاقیات از ورای منافع فردی نشأت می‌گیرند. او نتیجه می‌گیرد که جامعه موجودی اخلاقی است ... بنابراین، عقیده عام که اخلاقیات با اعراض از نفع آغاز می‌شود، هسته اصلی حقیقت را شامل است. اما اعراض از نفع، نشانه دل‌بستگی به چیزی است که از منافع فردی فراتر می‌رود (گیدنز، ۱۳۸۸، ۲: ۵۵، ۵۸ و ۵۹).

درباره اخلاق، علاوه بر رویکردهای فلسفی، مذهبی، عرفانی، پزشکی، روانشناختی، ژنتیکی، اقلیمی -جغرافیایی، اقتصادی، سیاسی، تاریخی و...، نظریات جامعه‌شناختی مختلفی ارائه شده که هر یک ابعاد خاصی از این موضوع را توصیف و تبیین می‌کنند. از آنجایی که در چارچوب نظری هر یک از نظریه‌ها میتوان ماهیت، روند، فرآیند، ساختار و کارکرد واقعیت‌های مربوط به موضوعات اخلاقی را به نحوی توصیف، تبیین و تفسیر کرد، نظریاتی که در اغلب موضوعات اخلاقی مورد استفاده بوده‌اند، در اینجا عنوان می‌شوند.

نظریات به کار رفته در موضوعات اخلاقی عبارتند از: ارزش‌های ساختار سیاسی حاکم بر جامعه همانند نقش دولت در آموزش اخلاق، جو سازمانی و جامعه‌پذیری در سطوح بالای آموزشی، نسبی‌گرایی فرهنگی و خرده فرهنگی، نظریه آنومی مرتون و نظریه هنجارهای اخلاقی در اجتماع علمی، نظریات آموزشی و دینی، نظریه‌های آزادی و عدالت، نظریه‌های اقتصادی، عقلانیت اقتصادی و نظریه‌های مبتنی بر محاسبات هزینه - منفعت، نظریه‌های کنترل و نظارت اجتماعی، نظریه عموی فشار نقش، دیدگاه‌های روانشناختی، شناخت‌گرایی و رشد‌گرایی و درک از حقوق و وظایف، قانون‌گرایی، عقل‌گرایی و نفع‌گرایی فردی (محاسبات هزینه - منفعت)، وظیفه‌گرایی، فرجام‌گرایی و پیامد‌گرایی، نظریه عمومی جرم و نظریه رابطه‌گرایی و...

- مرتن در برابر نظریه پارسونز که همه ساختارهای جامعه را در نظم و ثبات و تعادل می‌بیند، نظریه خود را مطرح می‌کند که در آن فقط یک گروه تابع نظم و هنجارهای موجود هستند و سه گروه با هنجارهای جامعه در تضادند و نظم جاری را نمی‌پذیرند. در این سه گروه «عدم قانون‌گرایی و عدم هنجار‌گرایی می‌تواند ناشی از عدم هم‌نواپی درونی آنها با قوانین و هنجارهای جامعه باشد یا قانون‌گریزی و هنجار‌گریزی آنان جنبه اعتراضی داشته باشد که تحت عنوان هنجار‌گریزی و قانون‌گریزی اخلاقی و یا هنجار‌گریزی و قانون‌گریزی اعتراضی، تلقی می‌شود» (اقتباس از حاجیانی، ۱۳۹۳: ۹۸؛ نقل

از پژوهش رضایی، ۱۳۸۴: ۶۹-۴۹).

- (اسلاوین) ۲۰۰۶، اذعان می‌دارد که رشد اخلاقی به رابطه بین استدلال اخلاقی و رفتار اخلاقی مربوط می‌شود و اگر افراد طبق اصول اخلاقی که برای پیروی خود برگزیده‌اند، عمل نکنند باید اخلاقیات آنها را زیر سؤال برد. کلبرگ معتقد است که تفکر و عمل اخلاقی در سطح عالی تر درک اخلاقی به هم نزدیک می‌شوند. افرادی که تفکر اخلاقی پخته‌ای دارند، در می‌یابند که رفتار کردن مطابق با اعتقاداتشان برای ایجاد عدالت اهمیت زیادی دارد. ترنزینی^۱ و پاسکارالا^۲ در تحقیقات نشان دادند که پیچیدگی فزاینده‌ای در استدلال اخلاقی وجود دارد که در تحصیلات بالا رخ می‌دهد. ریمون بودون بر این باور است که رفتار اخلاقی با شناخت ویژگی‌های فرد میسر نیست بلکه فرد را در فضای اجتماعی و محیط پیرامونش باید تحلیل کرد (شعبانی، ۱۳۹۱: ۸۱-۴۲)؛ به نقل از اسلاوین، کلبرگ، ترنزینی و پاسکارالا و ساروخانی).

۳. چارچوب نظری

- استنباط اجمالی از دیدگاه جامعه‌شناسان کلاسیک و معاصر اعم از دورکیم، زیمل، وبر و مارکس آن است که با توسعه و تغییرات اجتماعی و فرآیند گسترش تفکیک اجتماعی، حرکات اجتماعات انسانی از ابتدایی به سنتی و از سنتی به مدرن و از مدرن به پست‌مدرن حرکت، و فرهنگ پولی شده، همبستگی ارگانیکی، عقلانیت و بروکراسی حاکم شده، و به تدریج نابسامانی و از هم گسیختگی اخلاقی به وجود می‌آید. در میان جامعه‌شناسان کلاسیک، دورکیم تأکید دارد که مشکل اجتماع، اقتصادی نیست بلکه مشکل اجماع است. بر این اساس، اگر ما نیز فرض کنیم در بین دانشجویان مشکل اقتصادی وجود ندارد، اما مشکل اجماع وجود دارد، بنابراین تعارضات، خودخواهی‌ها و برهم زدن آرامش جمعی در میان‌شان ناشی از همین موضوع می‌تواند باشد (با استنباط از کتاب ریمون آرون، ۱۳۶۳: ۷۳). یکی از جدیدترین این تعاملات با رویکرد آینده‌پژوهانه توسط یوهان گالتونگ در سال ۱۹۹۵ مطرح شده است. وی معتقد است از هم گسیختگی اجتماعی، ناهنجاری و توسعه اجتماعی، هزینه‌های اجتماعی مدرنیزاسیون است. در این فضا، انتظار می‌رود تمرکز تعاملات از حقوق و الزامات و ترکیب‌های متقابل و دوجانبه ایشارگری به سمت رویکرد

1. Terenzini
2. Parscarella

خودپسندی حرکت کند و شاهد افزایش فساد در تمام سطوح سازمان اجتماعی باشیم. فساد به معنی به کارگیری سازمان‌ها برای اهداف خودخواهانه و تأثیرگذاری بر تصمیمات از طریق تزریق و القای منابع مالی و ... در فرآیندی که فرد فاسد بر اساس تحلیل‌های خودخواهانه هزینه-منفعت اقدام کند. با توجه به کاهش اهمیت شبکه‌های اجتماعی، سازمان‌ها و گروه‌های اجتماعی و همچنین افزایش اهمیت فرد (فردگرایی)، توانیم شاهد افزایش خروج از شبکه‌ها، روابط گروه‌ها و سازمان‌هایی باشیم که پیش از آن مورد استفاده بوده‌اند. هس مریکی از کامل‌ترین دسته‌بندی‌ها را برای نظریه‌های اخلاقی به صورت زیر ارائه کرده است:

۱. نظریه قانون جاویدان (مطلق‌گرایی): در این نظریه معیارهای اخلاق در قالب یک قانون ابدی ارائه می‌شوند و در کتاب مقدس یا ظاهراً در طبیعت آشکار می‌شود و سپس به وسیله رهبران مذهبی یا فلاسفه تفسیر می‌گردد. در این نظریه عقیده بر این است که هر شخص باید مطابق این تفسیر عمل کند اما چون تفسیرهای متعددی از قانون وجود دارد، مراجعه به عقل آدمی تنها روش موجود است.

۲. نظریه نفع‌گرایی یا فرجام‌گرایی: در این نظریه، اخلاقی بودن بستگی به نتیجه یک عمل و تصمیم دارد. اصل آن است که هر شخص باید در جهت خلق منافع بیشتر برای اکثریت مردم عمل کند.

۳. نظریه وظیفه‌گرایی (نظریه آغازگرایی): در این نظریه، اخلاقی بودن بستگی به نتیجه یک عمل یا تصمیم ندارد. اصل این است که هر شخص باید طوری عمل کند که دیگران نیز همانند آن عمل می‌کنند.

۴. نظریه عدالت توزیعی: معیار اخلاقی در این نظریه بر اساس واحدی که همان عدالت است، بیان می‌شود. هر شخص باید طوری عمل کند که توزیع عادلانه‌تر منافع عملی گردد، زیرا این امر موجب افزایش عزت نفس می‌شود که برای همکاری اجتماعی ضروری است.

۵. نظریه آزادی فردی: در این نظریه، معیارهای اخلاقی بر اساس تقدم یک ارزش واحد که شامل آزادی فردی است بنا می‌شوند. همه باید برای آزادی بیشتر فعالیت کنند، زیرا موجب افزایش تبادل می‌شود که برای بهره‌وری جامعه ضروری است (حاجیانی، ۱۳۹۳: ۴۴-۴۶).

این پنج نظریه می‌توانند در دو رویکرد کلی علم اخلاق (وظیفه‌گرایی و نفع‌گرایی یا

فرجام‌گرایی) خلاصه شوند. بر اساس مطالعات به عمل آمده، به نظر می‌رسد نظریه وظیفه‌گرایی و نفع‌گرایی هر دو می‌توانند منجر به عدالت توضیحی شده که قانون‌جاویدان نیز مؤید آن است. بر اساس نظریه وظیفه‌گرایی، که به عدالت تفریعی بر می‌گردد و در واقع به همکاری اجتماعی و اجماع منتهی می‌شود، می‌توان از عواملی که منجر به اجماع و همکاری اجتماعی می‌شوند بهره جست. به‌زعم نظریه دورکیم، زبان مشترک (دستگاه مقولات مشترک علمی)، باورهای دینی مشترک و تقسیم کار اجتماعی از مهم‌ترین متغیرهای اجماع هستند که بر اساس تفاسیر و برداشتهای مختلف افراد (دانشجویان) از یک دین واحد، اجماع و همکاری اجتماعی در میان آنان خدشه‌دار می‌شود که به دنبال خود تعارضات، خودخواهی‌ها (که منشاء بسیاری از نابهنجاری‌های اخلاق رفتاری است) و بر هم زدن آرامش جمعی در میان دانشجویان ناشی از همین موضوع است (استنتاج از آرون، ۱۳۶۳: ۷۳).

از استنتاج نظریه‌های اخلاقی پنج‌گانه می‌توان به متغیرهای مستقل زیر دست یافت: باورهای مذهبی، آگاهی و معرفت علمی، رتبه علمی، نوع رشته تحصیلی، پایگاه اقتصادی، عاقبت‌اندیشی، توجه به پیامدهای نظری و رفتاری، وظیفه‌شناسی و احساس مسئولیت در انجام درست وظایف علمی و پژوهشی، عدالت‌خواهی، تلاش علمی مطابق با انتظار کسب رتبه برتر، عزت نفس و احساس آزادی فردی، روابط و مناسبات اجتماعی میان اساتید و دانشجویان.

این وظایف منتهی به همکاری اجتماعی و اجماع و منفعت و خیر جمعی می‌شوند (از جمله انجام درست وظایف تعیین‌شده و وظیفه‌شناسی در حوزه وظایف آموزشی و پژوهشی، روابط و مناسبات اجتماعی، تعامل و رعایت حقوق دیگران، احساس مسئولیت مشترک و...) و دانشجویان پس از ایجاد توازن اخلاقی در حوزه دانشگاه و ارتقای رتبه دانشگاه، به‌عنوان گروه مهمی از گروه‌های اجتماعی محسوب می‌شود که در آینده سرنوشت جامعه را به‌سمت جامعه اخلاقی یا برعکس آن سوق خواهند داد.

متغیرهای وابسته، تعارض اخلاق نظری و رفتاری است که با استفاده از شاخص‌ها و معیارهای اخلاق علمی رزنیك اندازه‌گیری می‌شود.

تلفیقی از مجموعه نظریه‌های اخلاقی تعارض نقش، نظریه اخلاق دورکیم، نظریه اخلاق وبر، نظریه یادگیری اجتماعی و دیدگاه رشدی-شناختی کلب‌رگ و... و نظریه‌های پنج‌گانه اخلاق برای مطالعه و بررسی موضوع و سنجش آن در این پژوهش به کار می‌رود.

۴. فرضیه‌های پژوهش

احتمالاً بین ارزش‌های نظری و رفتاری دانشجویان تعارض وجود دارد.
احتمالاً بین باورهای مذهبی دانشجویان دکتری و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.
احتمالاً بین میزان آگاهی، معرفت و رتبه علمی دانشجویان دکتری و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.
احتمالاً بین نوع رشته گروه تحصیلی دانشجویان دکتری و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.
احتمالاً بین میزان عاقبت‌اندیشی و فرجام‌گرایی دانشجویان دکتری و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.
احتمالاً بین توجه به نتایج و پیامد رفتاری دانشجویان دکتری و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.
احتمالاً بین احساس مسئولیت در انجام درست وظایف تعیین‌شده دانشجویان دکتری و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.
احتمالاً بین انتظار کسب رتبه علمی مطابق با تلاش علمی و اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان دکتری تفاوت وجود دارد.
احتمالاً اخلاق نظری دانشجویان دکتری در ابعاد شناختی، در طی کسب مراحل تحصیلی ارتقاء می‌یابد.
احتمالاً اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان دکتری تابعی از پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر آنان است.
احتمالاً اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان دکتری تابعی از پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی خود آنان است.
احتمالاً اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان دکتری تابعی از روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و آنان است.

۵. تعریف نظری و عملیاتی ارزش‌های اخلاق علمی و نحوه سنجش آن

جهت بررسی و سنجش تعارض ارزش‌های اخلاق علمی، از ۱۲ معیار اخلاق علمی رزینیک

استفاده شده است. او ۱۲ معیار اخلاقی درستکاری، دقت، بلندنظری، آزادی، اعتبار/مدرک، تعلیم، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، قانون‌مداری، فرصت، احترام متقابل، کارایی، احترام و رعایت حقوق آزمودنی‌ها (موضوعات) را به‌عنوان معیارهای اخلاق در اجتماع علمی و کارایی و بهره‌وری بیشتر این نهاد پیشنهاد می‌کند. در ادامه به فرآیند عملیاتی کردن معیارهای علمی و نحوه سنجش میزان تعارض پرداخته می‌شود.

درستکاری: عدم جعل و تحریف یا سوء تفسیر داده‌ها یا نتایج علمی و عدم سوء‌گیری در تمام جنبه‌های فرآیند پژوهش و داشتن رویکرد عینی.

دقت: اجتناب از خطا در پژوهش، به‌ویژه در ارائه نتایج، به حداقل رساندن خطاهای آزمایشی، روش‌شناختی و انسانی و پرهیز از خودفریبی، تعصب و تضاد منافع.

بلند نظری: استفاده مشترک از داده‌ها، نتایج، روش‌ها، اندیشه‌ها و ابزارهای خود و دادن اجازه بررسی آثار خود توسط دیگران و داشتن ظرفیت انتقاد و ظهور اندیشه‌های جدید.

آزادی: آزاد بودن برای انجام پژوهش درخصوص هر مسئله یا فرضیه‌ای و مجاز بودن در پیگیری عقاید جدید و نقد اندیشه‌ها و آرای قدیمی.

اعتبار/مدرک: اعطا مدارک یا اعتبارات تحصیلی توسط مکان‌های ذی‌صلاح و عدم اعطا مدارک یا اعتبارات تحصیلی توسط جاها و مکان‌های فاقد صلاحیت.

تعلیم: مبادرت به ترتیب دانشمندان آتی و حصول اطمینان از چگونگی یادگیری و انجام علم مفید و اثربخش از جانب آنان، و پرورش و آگاهی عموم مردم درباره علم.

مسئولیت‌پذیری اجتماعی: اجتناب از خسارت زدن به جامعه، تلاش در راستای ایجاد منافع اجتماعی و آگاه‌سازی و روشنگری مردم درباره نتایج و پیامدهای فعالیت‌های علمی.

قانون‌مداری: رعایت قوانین و مقررات مربوط به کار در فرآیند پژوهش و...
فرصت: داشتن فرصت استفاده از منابع علمی یا پیشرفت در حرفه علمی و عدم محرومیت غیرمنصفانه از این فرصت.

احترام متقابل: داشتن رفتار محترمانه با همکاران خود و مبنا قرار دادن همکاری و اعتماد در اجتماع علمی (و رواج احترام و اعتماد در میان همکاران به‌عنوان اصول ضروری).

کارایی: استفاده مؤثر از منابع موجود (منابع اقتصادی، انسانی و فنی محدودی که در اختیار است).

احترام و رعایت حقوق آزمودنی‌ها (موضوعات): عدم تخطی از حقوق یا شأن انسانی

به هنگام استفاده از موضوعات انسانی و توجه و مراقبت از آنها هنگام استفاده در آزمایش‌های علمی (ودادهیر و قاضی طباطبایی، ۱۳۸۷: ۱۷-۶).

بیان این نکته ضروری است که ۱۲ معیار اخلاق علمی که رزنی‌ک پیشنهاد کرده است، در این تحقیق در دو سطح نظری و رفتاری مطرح شده‌اند که برای سنجش سطح نظری، ۱۲ معیار ارزش‌های اخلاق علمی، به‌عنوان شاخص‌های اخلاق علمی به‌صورت ترجیحات نظری مورد آزمون و سنجش قرار می‌گیرند که طی ۶۶ مقایسه زوجی، ترجیحات افراد مورد مطالعه در مورد ۱۲ شاخص مذکور رتبه‌بندی می‌شوند. در بخش اخلاق رفتاری نیز جهت سنجش سطح رفتاری ارزش‌های اخلاق علمی، ۱۲ معیار ارزش‌های اخلاق علمی، به‌عنوان شاخص به‌صورت ترجیحات رفتاری در موقعیت‌ها و دو راهی‌های دشوار مورد آزمون و سنجش قرار می‌گیرند که طی ۶۶ مقایسه زوجی، ترجیحات افراد مورد بررسی در مورد ۱۲ شاخص مذکور رتبه‌بندی می‌شوند.

انطباق اخلاق نظری و رفتاری: با مقایسه رتبه‌بندی‌های حاصل از ترجیحات نظری اخلاق علمی و ترجیحات رفتاری اخلاق علمی، میزان انطباق و عدم انطباق حاصل می‌شود که میزان عدم انطباق در این تحقیق به معنای تعارض اخلاق نظری و رفتاری تعریف و تلقی می‌شود (یعنی بعد ایجابی و سلبی متغیر). لذا تعارض اخلاق نظری و رفتاری به معنای شکاف، فاصله و در صورت تشدید، به معنای تضاد و در مقابل هم قرار گرفتن ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی است. همچنین انطباق اخلاق نظری و رفتاری، در صورت انطباق کامل، به معنای عدم وجود شکاف، فاصله و در صورت انطباق نسبی، به معنای عدم وجود تضاد و تقابل کامل است.

برای سنجش تعارض بین اخلاق نظری و رفتاری، ۱۲ معیار اخلاق علمی رزنی‌ک را به‌عنوان شاخص‌های اخلاق علمی در دو بعد نظری و رفتاری تفکیک کردیم و برای هر دو بعد نظری و رفتاری، ۶۶ گزینه مقایسه زوجی طراحی نمودیم که در سطح نظرسنجی، صرفاً ۶۶ گزینه مقایسه زوجی حاصل از ۱۲ شاخص اخلاق علمی، به‌صورت نظری (نظرسنجی) شده ولی در سطح رفتارسنجی، ۶۶ گزینه مقایسه‌ای با موقعیت‌ها و دوراهی‌های پیچیده و دشوار طراحی شده و با تقابل و مقایسه پاسخ‌های دو سطح نظری و رفتاری و محاسبه تفاضل آنها، میزان تعارض این دو سطح در شاخص‌های اخلاق علمی به دست می‌آید. بدین ترتیب که برای تطابق اخلاق نظری و رفتاری، به انتخاب کردن هر گزینه در اخلاق نظری یک کد ۰ یا ۱ داده و برای همان گزینه‌ها در اخلاق رفتاری نیز همان کد را داده و

سپس تفاضل آنها را به دست می آوریم و در یک ستون جدا قرار می دهیم. یعنی با به دست آمدن عدد صفر مشخص می شود که بین اخلاق نظری و رفتاری افراد تطابق وجود دارد و با به دست آمدن عددی غیر از صفر و تعارض بین اخلاق نظری و رفتاری معلوم می شود. به این صورت با فیلتر کردن افراد و مشخص شدن نقش و تفاوت های دیگر آنها، با استفاده از ستونی که از اختلاف بین اخلاق نظری و رفتاری به دست آمده است، یکسانی و نایکسانی اخلاق نظری و رفتاری آنها بررسی می شود.

لذا افراد با توجه به میزان تعارض کمتر از ۵۰ درصد و بیشتر از ۵۰ درصد طبقه بندی می شوند و در دو گروه کلی، افراد دارای تعارض بالا و تعارض پایین قرار می گیرند. سپس این دو گروه در رابطه با متغیرهای زمینه ای و مستقل مورد آزمون مقایسه ای قرار گرفته و تفاوت میانگین آنها با توجه به متغیرهای مستقل، معناداری و غیر معناداری مشخص می شود. تعارض به معنای شکاف، فاصله و در صورت تشدید، به معنای تضاد و در مقابل هم قرار گرفتن است.

برای سنجش تعارض بین اخلاق نظری و رفتاری، ۱۲ معیار اخلاق علمی رزنیك را به عنوان شاخص های اخلاق علمی در دو بعد نظری و رفتاری تفکیک نموده و برای هر دو بعد نظری و رفتاری، ۶۶ گزینه مقایسه زوجی طراحی کرده که در سطح نظرسنجی، صرفاً ۶۶ گزینه مقایسه زوجی حاصل از ۱۲ شاخص اخلاق علمی، به صورت نظری (نظرسنجی) شده ولی در سطح رفتارسنجی، ۶۶ گزینه مقایسه ای با موقعیت ها و دوراهی های پیچیده و دشوار طراحی شده و با تقابل و مقایسه پاسخ های دو سطح نظری و رفتاری و محاسبه تفاضل آنها، میزان تعارض سطح نظری و رفتاری این شاخص های اخلاق علمی به دست می آید. بدین ترتیب که برای محاسبه میزان تعارض و تطابق اخلاق نظری و رفتاری، به انتخاب کردن هر گزینه در اخلاق نظری یک کد ۰ یا ۱ داده و برای همان گزینه در اخلاق رفتاری نیز همان کد را داده، سپس تفاضل آنها را به دست آورده و در یک ستون جدا قرار می دهیم. چون در میان ۱۲ شاخص مقایسه دو به دو صورت می گیرد، لذا هر شاخص با ۱۱ شاخص دیگر، ۱۱ مورد امکان مقایسه پیدا می کنند که اگر ۱۱ تا کد ۰ و ۱ در سطح نظری با یازده کد ۰ و ۱ در سطح رفتاری مثل هم باشند، تفاضل ۱۱ مقایسه میان آنها صفر و بنابراین انطباق کامل بوده و تعارض وجود ندارد ولی اگر جمع جبری آنها ۱۱ شود، یعنی تعارض کامل است و هیچ انطباقی وجود ندارد. بنابراین دامنه تعارض بین ۱ تا ۱۱ کمترین و بیشترین تعارض را نمایان می سازد، اما برای دستیابی به یک طبقه بندی کلی از میزان

تعارض، آن را به دو گروه، کمتر از ۵۰ درصد تعارض (برای افراد دارای انطباق) و گروه بیشتر از ۵۰ درصد تعارض (به‌عنوان افراد داری تعارض) تقسیم می‌کنیم. در نتیجه افراد با توجه به میزان تعارض کمتر از ۵۰ درصد و بیشتر از ۵۰ درصد طبقه‌بندی شده‌اند و در دو گروه کلی، افراد دارای تعارض بالا و تعارض پایین قرار گرفته‌اند. سپس این دو گروه کلی در تمام موارد در آزمون‌های مقایسه میانگین‌ها در رابطه با متغیرهای دموگرافیک و مستقل به محک آزمون گذارده شده و تفاوت میانگین مقایسه‌ای آنها با توجه به متغیرهای مورد نظر به دست آمده که به‌جز ۳ مورد، در تمام آزمون‌ها تفاوت معناداری به دست آمده است. لذا با فیلتر کردن افراد و مشخص شدن نقش و تفاوت‌های دیگر آنها، با استفاده از ستونی که از اختلاف بین اخلاق نظری و رفتاری به دست آمده است، یکسانی و نایکسانی اخلاق نظری و رفتاری آنها بررسی می‌شود.

۶. روش‌شناسی

روش بررسی در این تحقیق «پیمایشی» با ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته است. پرسشنامه نیز دارای سه بخش است که بخش اول مربوط به متغیرهای زمینه‌ای و دموگرافیک است که در فرضیات آمده‌اند؛ بخش دوم مربوط به سئوالات اخلاق نظری و بخش سوم مربوط به سئوالات اخلاق رفتاری است که متغیرهای بخش دوم و سوم همان معیارهای اخلاق علمی رزنیک هستند که در دو سطح نظری و رفتاری طراحی شده‌اند. تعارض مورد بررسی (متغیر وابسته) نیز حاصل واریانس میان سطح نظری و رفتاری این معیارهای علمی است. اعتبار و پایایی متغیرهای زمینه‌ای و دموگرافیک، ۸۲٪، اعتبار و پایایی متغیرهای اخلاق نظری ۸۰٪ و اعتبار و پایایی متغیرهای اخلاق رفتاری ۸۱٪ است.

آلفای کرونباخ سه بخش پرسشنامه

جدول ۱. پایایی پرسشنامه‌های تکمیل شده

تعداد گویه	آلفای کرونباخ
۳۴	۰/۸۲
۶۶	۰/۸
۶۳	۰/۸۱

جامعه آماری، کلیه دانشجویان دکتری روزانه ورودی نیمه اول ۱۳۹۴ دانشگاه شهید بهشتی و نمونه آماری ۳۰۷ نفر به روش تمام شماری بود که ۱۹۶ نفر از آنان پرسشنامه‌های تحقیق را پاسخ داده‌اند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: برای این منظور از آمار توصیفی و نرم افزار SPSS 21 استفاده و برای تبیین توزیع همه متغیرهای نمونه و شرایط استفاده از آزمون‌های پارامتریک یا غیرپارامتریک از آزمون کلموگروف اسمیرنوف بهره برده شد. برای بررسی فرضیه‌ها نیز از آزمون‌های تی استیودنت مستقل، لوین، آزمون همبستگی پیرسون، آنالیز واریانس یک طرفه، ام باکس، آنالیز واریانس چندطرفه، رگرسیون لجستیک و کروسکال والیس استفاده شده است. این آزمون‌ها در سطح زیر ۰/۰۵ معنی دار تلقی شده‌اند. به علت عمومیت جداول مربوط به آزمون نرمال بودن داده‌ها (کلموگروف اسمیرنوف) و آزمون همگنی واریانس‌ها (آزمون لوین) در مورد همه فرضیات، تحقق شرایط آنها مفروض است.

۷. یافته‌های پژوهش

الف) تحلیل‌های آمار توصیفی

از ۳۰۷ پرسشنامه توزیع شده در میان کلیه دانشجویان دکتری، ۱۹۶ پرسشنامه تکمیل و جمع‌آوری شد که از میان ۱۹۶ دانشجو، ۵۵/۱ درصد مرد و ۴۴/۹ درصد زن؛ ۵۷/۰۳ درصد متاهل، ۴۲/۹۷ درصد مجرد؛ ۳۶/۷۳ درصد رشته گروه علوم انسانی، ۳۰/۱۰ درصد فنی - مهندسی، ۳۳/۱۶ درصد علوم پایه؛ ۵۰/۵۱ درصد شاغل، ۴۹/۴۹ درصد غیرشاغل؛ ۲۳/۲۳ درصد دارای درآمد کمتر از ۱ میلیون، ۴۶/۴۶ درصد بین ۱-۲ میلیون و ۳۰/۳۱ درصد بیش از ۲ میلیون هستند. توزیع فراوانی گویه‌های مربوط به دیگر متغیرهای اصلی همچون: باورهای مذهبی، میزان آگاهی، معرفت و رتبه علمی، توجه به نتایج و پیامد رفتاری، میزان عاقبت‌اندیشی یا فرجام‌گرایی، احساس مسئولیت در انجام درست و کامل وظایف علمی، انتظار کسب رتبه علمی مطابق با تلاش علمی، عزت نفس، اعتقاد به آزادی، کسب مراحل تحصیل، پایگاه اقتصادی و مذهبی و علمی پدر و مادر، پایگاه اقتصادی و مذهبی و علمی خود دانشجو، روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و دانشجویان به‌طور کامل در تحقیق وجود دارد.

ب) آزمون فرضیه‌های تحقیق

آزمون فرضیه اصلی تحقیق

۱۱ احتمالاً بین اخلاق نظری و اخلاق رفتاری دانشجویان تعارض وجود دارد. - بر اساس نظریه تعارض نقش (تعارض انتظارات درون نقشی)، احتمالاً بین سطح نظری و رفتاری انتظارات اخلاق علمی دانشجویان دکتری تعارض وجود دارد. بدین معنا که انتظارات اخلاق علمی که به عنوان انتظارات درون نقشی دانشجویان تلقی می‌شود، در موقعیت‌های دشوار رفتاری، قابلیت تحقق عملی کامل نداشته و لذا بین سطح نظری و رفتاری انتظارات اخلاق علمی تعارض وجود دارد. با توجه به نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس‌های دو گروه، جهت بررسی این فرضیه از آزمون تی استیودنت مستقل استفاده شد.

جدول ۲. آزمون تی استیودنت در بررسی تعارض بین اخلاق نظری و رفتاری

فاصله اطمینان ۹۵ درصد		تفاوت میانگین	Sig (دو طرفه)	Df	T	شاخص متغیر
کران بالا	کران پایین					
۰/۶۰۳۶	۰/۰۶۸	۰/۰۷	۰/۰۴	۱۹۶	۱/۰۲	اخلاق نظری و رفتاری

مطابق جدول، آزمون t محاسبه شده از آزمون t بحران در سطح خطاپذیر ۵٪ بزرگ‌تر و میزان معناداری در جدول (کوچک‌تر از ۰/۰۵) است و بنابراین فرضیه صفر رد و فرضیه تضمین تأیید می‌شود. لذا با اطمینان ۹۵٪ بین اخلاق نظری و رفتاری تفاوت معناداری وجود دارد؛ یعنی ارزش‌های دانشجویان در موقعیت نظری از رفتاری متفاوت است.

جدول ۳. ترتیب ارزش‌های اخلاقی افراد مورد بررسی از دو جنبه نظری و رفتاری

اخلاق نظری	اخلاق رفتاری
درستکاری	اعتبار / مدرک
قانون‌مداری	کارایی
دقت	دقت
مسئولیت‌پذیری اجتماعی	احترام متقابل
احترام و رعایت حقوق آزمودنی‌ها	درستکاری
اعتبار / مدرک	آزادی
بلندنظری	تعلیم
کارایی	فرصت
آزادی	قانون‌مداری
فرصت	مسئولیت‌پذیری اجتماعی
احترام متقابل	احترام و رعایت حقوق آزمودنی‌ها
تعلیم	بلندنظری

تعداد و درصد افرادی که اخلاق نظری و رفتاری یکسانی داشته و افرادی که اخلاق نظری و رفتاری یکسانی نداشته‌اند، در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۴. درصد افراد به تفکیک تعارض و انطباق ۵۰ درصدی در اخلاق نظری و رفتاری

گروه	تعداد	درصد
افرادی دارای انطباق اخلاق نظری و رفتاری بیش از ۵۰ درصد	۸۹	۴۵/۴۰
افرادی دارای تعارض اخلاق نظری و رفتاری بیش از ۵۰ درصد	۱۰۷	۵۴/۶۰

در گروه دارای اخلاق نظری و رفتاری یکسان، ۸۹ نفر یا ۴۵/۴۰ درصد، و در گروه با اخلاق نظری و رفتاری نایکسان، ۱۰۷ نفر یا ۵۴/۶۰ درصد قرار گرفته‌اند که در جدول بالا نمایش داده شده است. به این معنی که افرادی که بیش از ۵۰ درصد اختلاف بین اخلاق نظری و رفتاری آنها دیده شده، در گروه افرادی که اخلاق نظری و رفتاری نایکسانی داشته‌اند، قرار می‌گیرند و افرادی که کمتر از ۵۰ درصد اختلاف بین اخلاق نظری و رفتاری آنها دیده شده، در گروه افرادی که اخلاق نظری و رفتاری یکسانی داشته‌اند، قرار می‌گیرند.

آزمون فرضیه‌های فرعی تحقیق

۱. احتمالاً بین باورهای مذهبی دانشجویان و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد. با توجه به نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس‌های دو گروه، جهت بررسی این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده می‌شود.

جدول ۵. آنالیز واریانس یک‌طرفه برای بررسی یکسان بودن باورهای مذهبی با توجه به اخلاق نظری و رفتاری

معناداری (Sig)	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۹	۲/۵۶	۱/۴۳۴	۱	۱/۴۳۴	بین گروه
		۰/۵۶	۱۹۴	۴۸/۳۹۶	درون گروه
			۱۹۵	۵۲/۳۷۸	کل

مطابق نتایج جدول بالا، بین کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسان و نایکسانی داشته‌اند از جهت باورهای مذهبی تفاوت وجود دارد. بر اساس مقایسه میانگین‌ها، باورهای مذهبی افراد دارای اخلاق نظری و رفتاری یکسان بیشتر از افراد دارای اخلاق نظری و رفتاری نایکسان است.

۲. احتمالاً بین میزان آگاهی، معرفت و رتبه علمی دانشجویان و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.

با توجه به نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس‌های دو گروه، جهت بررسی این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده می‌شود.

جدول ۶. آنالیز واریانس یک‌طرفه برای بررسی یکسان بودن میزان آگاهی، معرفت و رتبه علمی با توجه به اخلاق نظری و رفتاری

معناداری (Sig)	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۰	۳/۶۹	۱/۸۸۲	۱	۱/۸۸۲	بین گروه
		۰/۵۱	۱۹۴	۹۸/۹۴	درون گروه
			۱۹۵	۱۰۰/۸۲۲	کل

مطابق نتایج جدول، بین کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسان و نایکسانی داشته‌اند، از جهت میزان آگاهی و معرفت و رتبه علمی تفاوت وجود دارد. بر اساس مقایسه میانگین‌ها، میزان آگاهی و معرفت و رتبه علمی افراد دارای اخلاق نظری و رفتاری یکسان، بیشتر از

افرادی با اخلاق نظری و رفتاری نایکسان است.

۳. احتمالاً بین شاخه تحصیلی دانشجویان و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد. با توجه به نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس‌های دو گروه، جهت بررسی این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه استفاده می‌شود.

جدول ۷. آنالیز واریانس یک طرفه برای بررسی یکسان بودن شاخه تحصیلی با توجه به اخلاق نظری و رفتاری

معناداری (Sig)	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۲	۱/۶۵	۰/۹۷	۱	۰/۹۷	بین گروه
		۰/۵۹	۱۹۴	۱۱۴/۴۶	درون گروه
			۱۹۵	۱۱۵/۴۳	کل

مطابق نتایج جدول بین، کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسان و نایکسانی داشته‌اند، از جهت شاخه تحصیلی تفاوت وجود دارد.

جدول ۸. میزان یکسانی اخلاق نظری و رفتاری در بین شاخه‌های تحصیلی

شاخه‌های تحصیلی	درصد اخلاق نظری و رفتاری یکسان
فنی و مهندسی	۰/۶۹
علوم پایه	۰/۵۶
ادبیات و علوم انسانی	۰/۵۳

بیشترین تطابق در گروه فنی و مهندسی و کمترین تطابق در گروه علوم انسانی مشاهده می‌شود. تطابق اخلاق نظری و رفتاری افراد در علوم انسانی ۲۱ درصد، در علوم پایه ۲۴ درصد و در فنی و مهندسی ۵۵ درصد است.

با توجه به ترتیب ارزش‌های اخلاق نظری و رفتاری افراد در گروه علوم انسانی، اولویت نظری، درستکاری و الویت رفتاری، دقت است.

با توجه به ترتیب ارزش‌های اخلاق نظری و رفتاری در گروه فنی - مهندسی، اولویت نظری، درستکاری و الویت رفتاری، اعتبار / مدرک است.

با توجه به ترتیب ارزش‌های اخلاق نظری و رفتاری در گروه علوم پایه، اولویت نظری دقت و اولویت رفتاری، کارایی است.

۴. احتمالاً بین میزان عاقبت‌اندیشی یا فرجام‌گرایی دانشجویان و اخلاق نظری و

رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.

به‌منظور بررسی این فرضیه، از آزمون کروسکال والیس استفاده کردیم.

جدول ۹. آمار توصیفی آزمون کروسکال والیس برای بررسی یکسان بودن میزان عاقبت‌اندیشی و فرجام‌گرایی

باتوجه به اخلاق نظری و رفتاری

میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
۳/۴۱	۱/۹۸	۱	۶
۲/۸۵	۱/۵۶	۱	۶

جدول ۱۰. نتیجه آزمون کروسکال والیس برای بررسی یکسان بودن میزان عاقبت‌اندیشی

و فرجام‌گرایی با توجه به اخلاق نظری و رفتاری

میزان عاقبت‌اندیشی و فرجام‌گرایی	آماره کای دو
۴۵/۰۲۳	۳
۰/۰۰۰	درجه آزادی
	معناداری

مطابق نتایج جدول، بین کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسان و نایکسانی داشته‌اند، از جهت میزان عاقبت‌اندیشی و فرجام‌گرایی تفاوت وجود دارد. بر اساس مقایسه میزان عاقبت‌اندیشی و فرجام‌گرایی بین دو گروه، افراد با میزان عاقبت‌اندیشی و فرجام‌گرایی بالاتر، از اخلاق نظری و رفتاری یکسان‌تری نسبت به گروه دیگر برخوردارند.

۵. احتمالاً بین توجه به نتایج و پیامد رفتاری دانشجویان و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.

با توجه به نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس‌های دو گروه، جهت بررسی این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده شده است.

جدول ۱۱. آنالیز واریانس یکطرفه برای بررسی یکسان بودن توجه به نتایج و پیامد رفتاری

با توجه به اخلاق نظری و رفتاری

معناداری (Sig)	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۱	۲/۶۵	۱/۵۴	۱	۱/۵۴	بین گروه
		۰/۵۸	۱۹۴	۱۱۲/۵۲	درون گروه
			۱۹۵	۱۱۴/۰۶	کل

مطابق نتایج جدول، بین کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسان و نایکسانی داشته‌اند، از جهت توجه به نتایج و پیامد رفتاری تفاوت وجود دارد. براساس مقایسه میانگین‌ها، توجه به نتایج و پیامد رفتاری در بین کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسانی دارند بیشتر از افرادی است که اخلاق نظری و رفتاری نایکسانی دارند.

۶. احتمالاً بین احساس مسئولیت در انجام درست و کامل وظایف علمی دانشجویان و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.

با توجه به نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس‌های دو گروه، جهت بررسی این فرضیه از آزمون آنالیز واریانس یکطرفه استفاده می‌شود.

جدول ۱۲. آنالیز واریانس یکطرفه برای بررسی یکسان بودن احساس مسئولیت در انجام درست و کامل

وظایف علمی دانشجویان با توجه به اخلاق نظری و رفتاری

معناداری (Sig)	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۰	۳/۵۸	۲/۴۷	۱	۲/۴۷	بین گروه
		۰/۶۹	۱۹۴	۱۳۳/۸۶	درون گروه
			۱۹۵	۱۳۶/۳۳	کل

مطابق نتایج جدول، بین کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسان و نایکسانی داشته‌اند، از جهت احساس مسئولیت در انجام درست و کامل وظایف علمی تفاوت وجود دارد. بر اساس مقایسه میانگین‌ها، احساس مسئولیت در انجام درست و کامل وظایف علمی کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسانی دارند بیشتر از افراد با اخلاق نظری و رفتاری نایکسان است.

۷. احتمالاً بین انتظار کسب رتبه علمی مطابق با تلاش علمی دانشجویان و اخلاق نظری و رفتاری آنان تفاوت وجود دارد.

با توجه به نرمال بودن داده‌ها و همگنی واریانس‌های دو گروه، جهت بررسی این

فرضیه از آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه استفاده شده است.

جدول ۱۳. آنالیز واریانس یک‌طرفه برای بررسی یکسان بودن انتظار کسب رتبه علمی

مطابق با تلاش علمی دانشجویان با توجه به اخلاق نظری و رفتاری

معناداری (Sig)	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۰۹	۲/۲۷	۲/۰۲	۱	۲/۰۲	بین گروه
		۰/۸۹	۱۹۴	۱۷۲/۶۶	درون گروه
			۱۹۵	۱۷۴/۶۸	کل

طبق نتایج جدول، بین کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسان و نایکسانی دارند، از جهت انتظار کسب رتبه علمی مطابق با تلاش علمی تفاوت وجود دارد. براساس مقایسه میانگین‌ها، انتظار کسب رتبه علمی مطابق با تلاش علمی کسانی که اخلاق نظری و رفتاری یکسانی دارند بیشتر از افراد با اخلاق نظری و رفتاری نایکسان است.

۸. احتمالاً اخلاق نظری دانشجویان در ابعادشناختی در طی کسب مراحل تحصیلی

ارتقا می‌یابد.

برای آزمون این فرضیه، از رگرسیون لجستیک استفاده می‌شود.

جدول ۱۴. رگرسیون لجستیک برای بررسی ارتقای اخلاق نظری در طی کسب مراحل تحصیل

متغیر	B	.S. E	Wald	Df	.Sig	Exp (B)
گام ۱ اخلاق نظری	۰/۲۴۹	۰/۱۱۹	۴/۳۳۴	۱	۰/۰۳۷	۱/۲۸۲

براساس جدول، ضریب مربوط به متغیر مستقل، اختلاف معناداری با صفر دارد. به عبارت دیگر، متغیر مستقل (مراحل تحصیلی) به صورت معناداری بر روی اخلاق نظری دانشجویان اثر دارد. این اثرگذاری با ضریب مربوط به مراحل تحصیلی با میزان ۱/۲۸۲ است و از آنجایی که این عدد مثبت می‌باشد، بنابراین اخلاق نظری دانشجویان در طی کسب مراحل تحصیلی در سطح ۰/۰۵ ارتقاء می‌یابد.

۹. احتمالاً اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان تابعی از پایگاه اقتصادی، مذهبی و

علمی پدر و مادر آنان است.

برای آزمون این فرضیه از رگرسیون لجستیک استفاده می‌شود.

جدول ۱۵. رگرسیون لجستیک برای بررسی تابعیت اخلاق نظری و رفتاری از پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر

Exp (B)	.Sig	Df	Wald	.S. E	B	
۱/۳۳	۰/۰۲۹	۱	۴/۱۹۴	۰/۱۳۶	۰/۲۱۱	گام ۱ اخلاق نظری و رفتاری

بر اساس جدول، ضریب مربوط به متغیر مستقل، اختلاف معناداری با صفر دارد و (پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر دانشجویان) به صورت معناداری بر روی اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان اثر دارد. این اثر گذاری با ضریب مربوط به پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر دانشجویان، با میزان ۱/۳۳ است و چون این عدد مثبت است، بنابراین اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان تابعی از پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر در سطح ۰/۰۵ است. با توجه به ارتباط مستقیم بین متغیر مستقل و اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان، می توان استنباط کرد که هر چه پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر دانشجویان از سطح بالاتری برخوردار باشد، انطباق اخلاق نظری و رفتاری آنان بیشتر است.

۱۰. احتمالاً اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان تابعی از پایگاه اقتصادی، مذهبی و

علمی خود آنان است.

برای آزمون این فرضیه از رگرسیون لجستیک استفاده می شود.

جدول ۱۶. رگرسیون لجستیک برای بررسی تابعیت اخلاق نظری و رفتاری از پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی دانشجویان

Exp (B)	.Sig	Df	Wald	.S. E	B	
۱/۵۴	۰/۰۲۶	۱	۴/۱۹۱	۰/۱۱۷	۰/۲۰۹	گام ۱ اخلاق نظری و رفتاری

بر اساس جدول، ضریب مربوط به متغیر مستقل، اختلاف معناداری با صفر دارد و (پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی خود دانشجویان) به صورت معناداری بر روی اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان اثر دارد. این اثر گذاری با ضریب مربوط به پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی خود دانشجویان با میزان ۱/۵۴ است و چون این عدد مثبت است، لذا اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان تابعی از پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی خود آنان در سطح ۰/۰۵ است. با توجه به ارتباط مستقیم بین متغیر مستقل و اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان می توان استنباط کرد که هر چه پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی خود دانشجویان در سطح بالاتری باشد، انطباق اخلاق نظری و رفتاری آنان بیشتر است.

تبیین ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی در میان دانشجویان ۱۳۵

۱۱. احتمالاً اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان تابعی از روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و آنان است.

برای آزمون این فرضیه از رگرسیون لجستیک استفاده می‌شود.

جدول ۱۷. رگرسیون لجستیک برای بررسی تابعیت اخلاق نظری و رفتاری

از روابط و مناسبات اجتماع و اجماع میان اساتید و دانشجویان

Exp (B)	.Sig.	Df	Wald	.S. E	B	
۱/۶۸۵	۰/۰۰۵	۱	۵/۳۱۸	۰/۳۲۹	۰/۷۴۱	گام ۱ اخلاق نظری و رفتاری

بر اساس جدول بالا، ضریب مربوط به متغیر مستقل، اختلاف معناداری با صفر دارد و (روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و دانشجویان) به صورت معناداری بر روی اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان اثر دارد. این اثرگذاری با ضریب مربوط به روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و دانشجویان با میزان ۱/۶۸۵ است و چون این عدد مثبت است، بنابراین اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان تابعی از روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و آنان در سطح ۰/۰۵ است.

با توجه به ارتباط مستقیم بین متغیر مستقل و اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان می‌توان استنباط کرد که هر چه روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و دانشجویان در سطح بالاتری باشد، انطباق اخلاق نظری و رفتاری آنان بیشتر است.

رگرسیون لجستیک چندمتغیره در حالت کلی برای فرضیات ۸-۱۱

- احتمالاً اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان تابعی از ابعاد شناختی در طی کسب

مراحل تحصیلی، پایگاه اقتصادی و مذهبی و علمی پدر و مادر آنان، پایگاه اقتصادی و مذهبی و علمی خود آنان و روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و آنان است.

برای نشان دادن این مسئله از رگرسیون لجستیک چندمتغیره استفاده می‌کنیم. به این

صورت که اخلاق نظری و رفتاری را متغیر وابسته و کسب مراحل تحصیلی، پایگاه

اقتصادی، مذهبی و علمی پدر و مادر و پایگاه اقتصادی، مذهبی و علمی خود و روابط و

مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و آنان را متغیرهای مستقل در نظر می‌گیریم.

جدول ۱۸. رگرسیون لجستیک چندمتغیره در حالت کلی

آزمون نسبت درست‌نمایی			نواحی برازش مدل		مدل
معناداری	درجه آزادی	کای اسکور	-2log likelihood		
۰/۰۴	۱	۶/۲۸	۸/۷۸		عرض از مبدا
۰/۰۱	۷	۸/۹۷	۴/۰۱		مدل کلی

همان‌گونه که جدول بالا نشان می‌دهد، مدل ارائه‌شده با متغیرهای ذکر شده در بالا معنادار بوده و کسب مراحل تحصیلی، پایگاه اقتصادی و مذهبی و علمی پدر و مادر، پایگاه اقتصادی و مذهبی و علمی خود دانشجویان و روابط و مناسبات اجتماعی و اجماع میان اساتید و آنان بر روی ارتقای اخلاق نظری و رفتاری تأثیر دارد. برای تأثیر هر یک از متغیرهای ذکر شده، در جدول زیر، ضرایب را به تفکیک نشان می‌دهیم.

جدول ۱۹. رگرسیون لجستیک برای بررسی ارتقای اخلاق نظری و رفتاری با توجه به متغیرهای مستقل

Exp (B)	.Sig	Df	Wald	.S. E	B	متغیرها	گام ۱
۱/۱۹	۰/۰۳۶	۱	۴/۱۹	۰/۴۵	۰/۲۱	کسب مراحل تحصیل	
۱/۳۵	۰/۰۳۲	۱	۴/۶۸	۰/۵۱	۰/۲۶	پایگاه پدر و مادر	
۱/۲۶	۰/۰۳۴	۱	۴/۳۷	۰/۴۹	۰/۲۴	پایگاه دانشجویان	
۰/۸۶	۰/۰۴۸	۱	۳/۹۶	۰/۶۱	۰/۳۱	روابط و مناسبات اجتماعی	

همان‌گونه که جدول بالا نشان می‌دهد، ضرایب مربوط به متغیرهای مستقل، اختلاف معناداری با صفر دارد. به عبارت دیگر، متغیرهای مستقل به صورت معناداری بر روی اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان اثر دارد. این اثرگذاری با ضریب مربوط به مراحل تحصیلی با میزان ۱/۱۹، پایگاه پدر و مادر ۱/۳۵، پایگاه دانشجویان ۱/۲۶ و روابط و مناسبات اجتماعی ۰/۸۶ است و از آنجایی که این اعداد مثبت است، بنابراین تفاوت مثبتی بین متغیرهای مستقل و اخلاق نظری و رفتاری وجود دارد. بنابراین اخلاق نظری و رفتاری دانشجویان با توجه به متغیرهای مستقل ذکر شده در سطح ۰/۰۵ ارتقا می‌یابد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

تطابق اندیشه با گفتار و گفتار با رفتار و اندیشه با رفتار، به‌حدی مهم است که خداوند در قرآن کریم با لحن استفهامی می‌فرماید: «لم تقولون ما لا تفعلون (صف: ۲)؛ یقولون بالستهم مالیس فی قلوبهم (فتح: ۱۱)؛ یقولون بافواههم ما لیس فی قلوبهم (آل عمران: ۱۶۷)». این آیات به تعارضات انسان در سطوح نظری - رفتاری و نظری - قلبی (باور قلبی) اشاره می‌کنند و او را با لحن استفهامی از این تعارضات مورد مواخذه قرار می‌دهند. این موضوع در عرصه علم از آن جهت مهم‌تر است که علاوه بر اهمیت عرصه‌های عمومی، تولید دانش فنی و دیگر علوم مستلزم انطباق فکر و اندیشه با عمل و رفتار است، که در صورت وجود تعارض و شکاف عمیق، به اهداف واقعی علم رهنمون نخواهد گشت.

با توجه به نتایج تحقیق، بیش از ۵۰ درصد دانشجویان در ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی تعارض دارند و بیشترین تعارض به دانشجویان گروه علوم انسانی و کمترین تعارض به دانشجویان فنی - مهندسی تعلق دارد. بر اساس یافته‌های تحقیق، میتوان گفت - آموزش آموزه‌های دینی در بعد رفتاری؛

- اسطوره‌سازی الگوهای اخلاق علمی در موقعیت‌ها و دو راهی‌های دشوار رفتاری؛
- گنجاندن برنامه‌های معرفتی برای بازخوانی ارزش‌های رفتاری اخلاق علمی؛
- بازتولید ارزش‌های دگرخواهانه، انگیزه‌نوع دوستانه، احساس وظیفه و مسئولیت‌پذیری در قبال جامعه برای انتخاب رشته تحصیلی؛
- تقویت بعد صراحت منطق ریاضی در رشته‌های علوم انسانی؛
- توجه به برقراری عدالت و بازتعریف انتظارات اخلاقی مطابق با موقعیت‌ها و دوراهی‌های دشوار؛
- کاهش فاصله اجتماعی میان اساتید و دانشجویان، ایجاد روابط دوستانه و صمیمی و به‌کارگیری علمی دانشجو در راستای رشته تخصصی از سوی اساتید و دانشگاه؛
- بی‌نیاز ساختن دانشجو برای تأمین مالی دوران تحصیل؛
- ایجاد فضای امن و آزادی بیان برای اظهارنظر؛
- اندیشه راستین؛
- ایجاد زمینه برای طرح موقعیت‌های دشوار و تخصیص زمان راهنمایی از سوی اساتید؛
- حساسیت بیشتر در گزینش دانشجویان دکتری با توجه به مرتبط بودن رشته پایه و

رشته مقطع دکتری آنان به منظور نهادینه شدن هنجارهای اخلاق علمی از مقطع پایه تا دکتری باید مورد توجه قرار گیرد.

با عنایت به قابلیت تحقق اخلاق رفتاری دانشجویان و مسئولیت‌های خطیری که در جامعه خواهند داشت، و بازنگری در قوانین و قواعد مکتوب در دانشگاه‌ها به منظور قابلیت تحقق عملی آنها، و جلوگیری از بهنجار شدن نقض قوانینی که قابلیت تحقق عملی دارند، به واسطه نقض قوانینی که قابلیت تحقق عملی ندارند، می‌تواند راهگشا باشند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱. امینیان، صدیقه و آذر اسکندری چراتی (۱۳۹۲). بررسی تعهد کاری استادان و عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر آن، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی ایران، سال سوم، شماره یازدهم، زمستان ۱۳۹۲.
۲. آرون، ریمون (۱۳۶۳). مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی، ترجمه باقر پرهام، انتشارات علمی و فرهنگی.
۳. بی‌من، ویلیام (۱۳۹۳). زبان، منزلت، قدرت در ایران، ترجمه رضا مقدم‌کیا، تهران: نشر نی.
۴. جباری، حسین و حلیمه رحمانی (۱۳۹۱). تأثیر فرهنگ بر ابعاد اخلاقی دانشجویان حسابداری، اولین همایش ملی حسابداری و مدیریت، ۲۷-۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۲.
۵. حاجیانی، ابراهیم (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی اخلاق (تحلیل وضعیت اخلاق اجتماعی در جامعه ایران)، تهران: جامعه‌شناسان.
۶. داورانی، میرحسین (۱۳۸۴). نگرش دانشجویان پزشکی سال اول تا ششم نسبت به انواع خلاف دانشگاهی و سنجش آن به روش غیرمستقیم، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه علوم پزشکی خدمات بهداشتی درمانی کرمان.
۷. زکریای رازی، محمد (۱۳۹۰). نظریه‌های اخلاقی محمد زکریای رازی، ترجمه محمد رفیعی انتشارات صبح.
۸. زمانی، بی‌بی عشرت، امین عظیمی و نسیم سلیمانی (۱۳۹۱). (عوامل مؤثر بر سرقت علمی بر حسب جنسیت و رشته تحصیلی از دیدگاه دانشجویان)، فصلنامه اخلاق در علوم رفتاری، شماره ۳.
۹. ستوده انواری، ه. و بقایی سرایی، ع (۱۳۹۰). نقش عوامل ساختاری، کنشی و رابطه‌ای در درونی شدن «اخلاق علم» در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی، فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال چهارم، شماره ۱۲.
۱۰. سعادت‌مند، زهره، لیلا لندی اصفهانی و محمدجواد فرهنگ (۱۳۹۰). بررسی مقررات دانشگاه آزاد اسلامی در بعد مسائل اخلاقی و رفتاری در بین دانشجویان، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین‌المللی شهروند مسئول، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان).
۱۱. سندل، مایکل (۱۳۹۳). عدالت (کار درست کدام است؟)؛ ترجمه حسن افشار، تهران: مرکز، چاپ اول.
۱۲. شربت اوغلی، احمد و گلناز افشار (۱۳۸۹). بررسی نگرش دانشجویان مدیریت (MBA) دانشگاه شریف نسبت به موضوعات چالش برانگیز اخلاقی در حوزه کسب و کار، هشتمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، دانشگاه شریف.
۱۳. شعبانی، زهرا، فراتحلیل تحول اخلاقی در تحقیقات انجام شده طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۸۸، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره ۲۷، زمستان ۱۳۹۱.
۱۴. ضرغامی، سعید و عادل رضضانی (۱۳۸۹). مبانی و اصول خلایق ارتباط استاد با دانشجو بر بنیاد

- تحلیل تطبیقی و نقد آرای فیلسوفان هستی، راهبرد فرهنگ، شماره هشتم و نهم، زمستان ۱۳۸۸ و بهار ۱۳۸۹.
۱۵. عباس زاده، عباس و محدثه محسن پور (۱۳۹۱). درک دانشجویان پرستاری از موانع حساسیت اخلاق حرفه‌ای، سومین همایش ملی سهروردی با موضوع اخلاق کاربردی، دانشگاه زنجان، ۳ آبان ۱۳۹۱.
۱۶. عباس زاده، محمدرضا و محسن معینی زاده (۱۳۹۲). بررسی تأثیر تفاوت در ارزش‌های فرهنگی بر درک اصول اخلاقی دانشجویان حسابداری: بررسی تطبیقی در ایران و انگلستان، یازدهمین همایش ملی حسابداری ایران، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، گروه حسابداری.
۱۷. علیوردی‌نیا، اکبر و صالح صالحی نژاد (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر در اقدام به تقلب دانشجویان، فصلنامه اخلاق در علوم رفتاری، سال هشتم، شماره ۱.
۱۸. فراستخواه، مقصود (۱۳۸۵). جایگاه و سازوکارهای «اخلاقیات حرفه‌ای علمی» در تضمین کیفیت آموزشی عالی ایران، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، شماره ۱، زمستان ۱۳۸۵.
۱۹. قاضی طباطبایی، محمود و ابوعلی دادهیسر (۱۳۷۷). سوگیری اخلاقی و هنجاری در پژوهش‌های دانشگاهی، مطالعه تطبیقی امور مربوط به دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های ایران، نشریه ادبیات و علوم اجتماعی دانشگاه تبریز.
۲۰. قانع‌راد، محمدامین، ابوالقاسم طلویی و فرهاد خاور (۱۳۸۷). عوامل، انگیزش‌ها و چالش‌های تولید دانش در بین نگران علمی، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال اول، شماره ۲.
۲۱. گدازگر، حسین و محمدباقر علیزاده اقدم (۱۳۸۷). بررسی سوگیری‌های هنجاری نسبت به علم در بین اعضای هیات علمی و نقش آن در تولید علم (مطالعه موردی: اعضای هیات علمی دانشگاه تبریز)، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان (علوم انسانی)، شماره ۱.
۲۲. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۸). دورکم، ترجمه یوسف اباذری، تهران: خوارزمی، چاپ دوم.
۲۳. متقی‌نیا، محمدرضا، محمدعلی سپهوندی و عبدالرضا خدردی (۱۳۹۲). اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه: مبانی نظری، اهمیت و اصول، کنفرانس بین‌المللی مدیریت، چالش‌ها و راهکارها، دانشگاه لرستان.
۲۴. محسنی تبریزی، علیرضا، محمود قاضی طباطبایی و سیدهادی رجایی (۱۳۸۹). تأثیر مسائل و چالش‌های محیط علمی بر جامعه‌پذیری دانشگاهی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۵۵.
۲۵. محمدرزاده، لیلا (۱۳۹۳). شناسایی نقش اصول اخلاق حرفه‌ای در آموزش و هنجارهای علم در ارتقای کیفیت نظام دانشگاهی، اولین کنفرانس ملی ارزیابی کیفیت در نظام‌های دانشگاهی تهران، دانشگاه صنعتی شریف، اردیبهشت ۱۳۹۳.
۲۶. موسوی شیری، سیدمحمود و مریم شهرستانی (۱۳۹۲). تأثیر آموزش آیین رفتار حرفه‌ای بر ارزش‌های اخلاقی دانشجویان حسابداری، برگرفته از رساله کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، یازدهمین همایش حسابداری ایران، دانشگاه پیام نور.
۲۷. وحدت، رقیه و آرژیر، محمد (۱۳۸۸). نقش دانشگاه در فرآیند تولید علم، چالش‌های تولید

تبیین ارزش‌های نظری و رفتاری اخلاق علمی در میان دانشجویان ۱۴۱

علم، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۲۸. ودادهیر، ا.ع. و محمود قاضی طباطبایی (۱۳۷۷)، «بررسی عوامل دانشگاهی و دپارتمانی مؤثر بر پیروی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاهی ایران از هنجارها و ضدهنجارهای علم در دانشگاه تبریز»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز.
۲۹. ودادهیر، ابوعلی و همکاران (۱۳۸۷). معیارهای رفتار اخلاقی در انجام کار علمی، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال سوم، شماره‌های ۳ و ۴، ۱۳۸۷.

ب) منابع لاتین

1. A. kaklauskas, E. K. Zavadskas, R. Budzeviciene, (2010) "Web-Based modal of multiple criteria ethical decision-making for ethical behavior of students", Journal of Business Economics and Management, Vol. 10 (1).
2. B. Newberry (2004). "The dilemman of ethics in engineering education", Science and Engineering Ethics, Vol. 10.
3. B. Seitz, J. O,Neill, Partick, (1996). "ethical decision-making and the code of ethics of the Canadian Psychological Association", Canadian Psychology/Psychologie, Vol. 37.
4. K. F. Helmers, D. Danoff, Y. Steinert, M. Leyton, S. N. Young, (1997) "Stress and depressed mood in medical students, law students, and graduate students at McGill university", Academic Editione, Vol. 72, No. 8.
5. K. M. Phail, (2001). "The other objective of ethics education: Re-humanising the accounting profession-A study of ethics education in law, engineering, medicine and accountancy", Journal of Business Ethics, vol. 34.
6. P. C. Hebert, E. M. Meslin, E. V. Dunn, (1992). "Measuring the ethical sensitivity of medical students: a study at the university of Toronto", Journal of medical ethics, Vol. 18.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی